

I. Winkler, *Tipurile monetare ale daco-geților și aria lor de răspândire*, în *Acta Musei Napocensis*, V, 1968, p.33—48 (partea I) și în vol. VI, 1969, p. 67—88 (partea a II-a).

După cum s-a mai arătat, cercetările din domeniul monetăriei geto-dacice și celtice în general, datorită caracterului lor special, sint adesea mult mai pretențioase decit cele afectate studiului numismaticii clasice greco-romane. Dacă publicarea unor noi descoperiri monetare din acest domeniu nu comportă aproape nici un fel de dificultate, încercările de clasificare a diferitelor tipuri, de generalizare și de sintetizare a unui capitol sau a întregii monetării geto-dace, pretind din partea cercetătorului o atenție și un grad de înțelegere și discernămint al diferitelor situații, mult sporite. Cel care-și propune ca scop o reconsiderare a clasificărilor mai vechi, va trebui întotdeauna să-și fixeze criteriile precise și clare pe care să le aplice și să le urmeze în mod consecvent. Altfel va ajunge nu numai să nu depășească un anumit stadiu al cercetărilor și să nu aducă o anumită clarificare și simplificare a situației anterioare, ci dimpotrivă va da naștere la o serie de confuzii, va complica și mai mult lucrurile, în așa fel încit cu greu s-ar mai putea vorbi de vreo posibilitate de orientare sau înțelegere a unui material așa de numeros și variat.

O recentă încercare, cu pretenții de contribuție la o mai bună clasificare a monedelor geto-dace, asupra căreia vom stărui în cele ce urmează, este și articolul Iuditei Winkler, *Tipurile monetare ale daco-geților și aria lor de răspândire*. Partea I, publicată în *AMN*, V, 1968, p. 33—48, a fost dedicată primelor emisiuni realizate după tetradrahmele lui Filip al II-lea și Alexandru cel Mare. Cea de-a doua parte, apărută în vol. VI, 1969, p. 67—

—88 al aceleiași publicații, cuprinde monedele „cu motive noi, inspirate din diferite prototipuri”. Așa cum rezultă din subtitlul fiecărei părți luate separat, autoarea împarte întreaga monetărie din Dacia în două mari categorii, în funcție de prototipul pe care l-au folosit ca model. În prima mare categorie ai fi urmat să fie incluse, după cum însăși autoarea își subintitulează prima parte a articolului său, „primele emisiuni legate de tetradrahmele lui Filip al II-lea și Alexandru cel Mare”. Cum era și firesc, ar fi trebuit ca în acest capitol al lucrării, să întâlnim numai imitațiile cu un stil bun, realizat nemijlocit după cele două originale. Aici însă au fost incluse tot felul de imitații cu stiluri foarte variate, adesea fără nici un fel de legătură între ele. Este adevărat că legenda sau resturi din aceasta pot să indice în anumite cazuri o apropiere în timp de original. Dar tot atât de adevărat este și faptul că există și multe tipuri monetare fără nici o urmă din legendă, care au însă un stil superior și cronologic ar putea fi deci mai vechi. În consecință, legenda sau resturi din aceasta, singure, fără o legătură directă cu ansamblul stilistic al monedei, nu pot servi drept un criteriu de clasificare general valabil sau cit de cit utilizabil. Monedele cu resturi din legendă, nu numai că au stiluri variate, dar aparțin unor tipuri și unor regiuni foarte diferite.

După ce prezintă diversele forme sub care apare legenda pe monede, asistăm la o enumerare a tipurilor pe regiuni, în funcție de nu știm care criteriu, începând cu Moldova și

continuuând cu Muntenia și Banatul. Apoi se introduce o clasificare a monedelor, mai întâi în funcție de evoluția stilistică a capului lui Zeus, unde se disting nu mai puțin de 28 de tipuri, care nu poartă nici un fel de nume. Urmează în continuare alte două grupe de imitații, una cu monede care au folosit ca model capul lui Apollo, iar cealaltă cu emisiuni pe aversul cărora apare capul lui Alexandru cel Mare. Se continuă apoi cu regiunea Transilvaniei, unde se vorbește de asemenea de emisiuni monetare, imitații ale tetradrahmelor celor doi regi macedoneni.

În cea de-a doua parte a lucrării, consacrată „emisiunilor cu motive noi, inspirate din diferite prototipuri”, se adoptă o clasificare combinată, a anumitor zone geografice restrânse, cu cele mari regionale. De aceea vom întâlni o serie de subcapitole intitulate: „Tipurile din Maramureș, din nord-vestul Daciei, tipul Vrancea, tipurile din Muntenia, Oltenia și Transilvania”.

Am înșirat, fără nici un fel de comentariu, grupele de monede ale clasificării emisiunilor geto-dacice, așa cum apar ele în articolul mai sus pomenit. Trebuie să recunoaștem că nu este de loc ușor să te orientezi într-o astfel de „clasificare”. Mai întâi de toate, criteriile folosite de autoare, în măsura în care se poate vorbi de așa ceva, nu se potrivesc cîtui de puțin cu caracterul monetăriei din Dacia. Apar tratate la un loc, strict regional, tipuri de imitații foarte diferite, fără a face distincție între ele, fără a le fixa un loc și un nume al lor. De pildă, în cadrul regional mare pe care-l utilizează autoarea, nu se vorbește de tipurile monetare caracteristice fiecărei zone în parte, ci numai de tezaurele principale descoperite în cuprinsul unităților geografice respective. Or, se știe foarte bine că, mai ales în zonele de nord și vest ale Daciei, în cuprinsul fiecărui tezaur se constată prezența a numeroase tipuri monetare. Important este în asemenea situații nu locul de descoperire al tezaurelor luate global, ci centrul de emisie, care poate fi stabilit în funcție de urmărirea și cunoașterea tuturor descoperirilor de același fel. Altfel nu vom ajunge decît la o simplă înșirare a descoperirilor de tezaure, pe regiuni, din care nu putem

desprinde nici cel puțin o schiță a unei clasificări oarecare.

Din momentul în care în cuprinsul articolului amintit nu se poate vorbi de o precizare a diferitelor tipuri monetare din Dacia, nu este posibilă nici o delimitare a ariei lor de circulație, cu toate că aceasta apare în titlu ca unul din scopurile principale pe care și-l propune autoarea pentru a-l urmări. Lipsa de preocupare în această direcție face ca între titlu și prezentare să nu existe aproape nici un fel de legătură. Inconsecvențe se întâlnesc chiar și cînd este vorba de respectarea subtitlurilor. Avem în vedere faptul că în prima parte a articolului, care și propune să prezinte emisiunile legate de tetradrahmele lui Filip al II-lea și Alexandru cel Mare, după cum o spune clar subtitlul părții în discuție, sînt introduse și monedele care au folosit ca model pentru avers capul lui Apollo, pe care nu-l întâlnim la tetradrahmele nici unuia dintre cei doi regi macedoneni. Potrivit celor ce și propune însăși autoarea, această grupă monetară și-ar fi găsit locul în partea a doua a articolului, unde sînt înșirate emisiunile „inspirate din diferite prototipuri”.

În unul din subcapitolele rezervate tipurilor monetare din Oltenia, din cuprinsul părții secunde a lucrării (p. 83) se vorbește de „emisiuni după prototipuri locale”. Este pentru prima dată cînd în numismatica geto-dacică se „descoperă” un „prototip local”. Apare însă curios faptul că I. Winkler nu ne dezvăluie nimic din taina acestui prototip local. Ne-am fi așteptat desigur ca o asemenea descoperire să nu rămînă în continuare necunoscută. Altfel sîntem nevoiți să credem că nu avem de-a face decît cu o afirmație cu totul lipsită de teme. Monedele incluse în această grupă sînt emisiuni de tip Aninoasa-Dobrești, întâlnite la K. Pink sub denumirea de „mit Entenschnabel”. Ele reprezintă în mod clar imitații tirzii după tetradrahmele lui Filip al II-lea, cu capul lui Zeus pe avers și călărețul olimpic pe revers. În consecință nu se poate în nici un caz vorbi de un prototip local, ci doar de o confuzie pe care autoarea o face între noțiunea de „prototip” și aceea de verigă de legătură între original și emisiunile monetare tirzii. Toate imitațiile, începînd

cu cele realizate nemijlocit după original și încheind cu emisiunile din faza finală, aparțin unuia și aceluiși proces, desfășurat în timp, cu etape succesive, legate organic între ele.

Și de data aceasta găsim repetindu-se greșeala de a se identifica localitatea Mireșu Mare (jud. Maramureș), locul de descoperire al unuia din cele mai interesante tezaure cu imitații de tip Filip al II-lea din Dacia, cu comuna Nireș din jud. Cluj. După cum am mai arătat și cu alt prilej¹, monedele publicate de Kerényi András ca provenind de la Nagynyiresi, respectiv Mireșu Mare și nu Nireș, reprezintă o parte din tezaurul de la Tulgheș, sat aparținând comunei Mireșu Mare (jud. Maramureș). Cu ceva mai multă atenție autoarea ar fi reușit să elimine o astfel de greșeală și să nu mai fie nevoită să facă pe două pagini un paralelism nu între două

tezaure, ci între două părți ale unuia și aceleiași tezaur.

Observațiile de mai sus ne îndreptățesc, credem, să apreciem că încercarea făcută de I. Winkler de a contribui la o mai bună orientare în monetăria geto-dacică nu numai că nu reprezintă un pas înainte, dar nu reușește nici cel puțin să se ridice la nivelul clasificării lui C. Moisil² din 1920 și a lui K. Pink³ din 1939. O astfel de prezentare nu face decât să complice și mai mult căile de înțelegere și de rezolvare a monetăriei locale din Dacia. Comentarii și aprecieri în plus sînt, socotim noi, de prisos. Sperăm ca observațiile și sublinierile de mai sus să rămîină în atenția autoarei și să servească celor interesați pentru o mai bună înțelegere a unor aspecte din numismatica geto-dacică.

C. Preda

Heinmann Bullinger, *Spätantike Gürtelbeschläge. Typen, Herstellung, Trageweise und Datierung*

A. Text : 111 p. și B. Tafeln : 10 p. + 62 Abbil. + LXIX Taf. + 3 Falttaf. ; cu un rezumat englez ; în seria „Dissertationes Archaeologicae Gandenses”, vol. XII — curante S. J. De Laet, Brugge, 1969.

Cel de al XII-lea volum al cunoscutei serii de studii arheologice îngrijită de către prof. S. J. De Laet ne oferă în două voluminoase fascicule o monografie completă asupra cataramelor romane tirzii și a accesoriilor lor, decorate în tehnica exciziei. Majoritatea acestor obiecte turnate în bronz se datează din ultimele două veacuri de existență a imperiului roman de apus, se întind mai mult în Occident, avînd ca limită de răspîndire spre răsărit teritoriile României și Bulgariei.

Materialul se găsește astăzi răspîndit în diferite muzee din Belgia, Bulgaria, Danemarca, Germania, Anglia, Franța, Italia, Iugoslavia, Olanda, Austria, România și Ungaria.

În ultimii 50 de ani, această categorie de obiecte destinate în special soldaților a atras atenția unor învățați, ca A. Riegl, G. Behrens, J. Werner etc. care au încercat să realizeze primele repertorii și să formuleze considerații de natură istorico-artistică asupra lor. Aceste culegeri s-au îmbogățit parțial prin descoperirea treptată a unor noi exemplare, reunite azi cu multă competență științifică de către H. Bullinger.

În afară de realizarea unui repertoriu complet și bine ilustrat, pe autor îl preocupă câteva probleme fundamentale privitoare la

¹ Vezi recenzia noastră asupra articolului publicat de I. Winkler în *Acta arch. Carpathica*, VIII, 1966, 1—2, p. 83—100 ; în *SCIV*, 21, 1970, 4, p. 705 — 707.

² Constantin Moisil, *Monetele dacilor*, în *BSNR*, XV, 1920, p. 59—73.

³ K. Pink, *Die Münzprägung der Ostketten und ihrer Nachbarn*, în *Diss Pann*, 15, seria II, 1939.